

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1626

De vsu periodi. Capvt XI.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68724](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68724)

Etenim, ne quis putet istas numerorum leges à certa quadam, & immutabili lege fluere, certè, qui de pedum bonitate scripserunt, dum omnia suarum aurium iudicio metiuntur, pugnantia nonnunquam inter se dicunt, ut in custodiendo numero, parum numerosè videantur concinere. Vitat Ephorus spondæum, & trochæum, quos tamen, ut generosos pedes passim alij permiscerent orationi.

Ab Aristotele dissentit nonnihil Cicero, à Cicero Quintilianus: sed quid mirum? cum ipsi, qui hæc accuratius sunt consecrati, suis præceptis non semper inhæserint.

Hieronymus
de oratione
lib. 1. c. 10.

Certe Hieronymus ex Isocratis aliquot orationibus triginta ferme versus collegit, quos Sophista in hac numerorum gloria triumphanti iuvenititer obtudit, atque is corrector importunus in eo ipso loco, quem reprehendit, senarium imprudens immitit. Ipsæ Cicero's orationes, si ad præscriptos sepe exigantur numeros, inveniuntur aliquando deflectere, non quod hæc ignoravit, sed quod præ sententiarum gravitate maluerit aliquando contemere. Quamobrem & in grammatica ingenia versus aliquot inter orationes deprehenderunt, ut in Pisonem; *Proh Dy immortalis! quis hic illuxit dies!*

Et Luianæ historiæ initium ab Hexametro, à quibus non est vellicatum?

Facilius in opere præteritum, quamquam nemo melius collocare potuit.

Quomodo
discendi
numeri.

Quid igitur ad hanc numerorum rationem consequendam facere oportet? Primum quidem arbitror lectissimis auctoribus, maxime verò vni Tullio diuinius insistendum, ut eius stylo, quasi coloratus animus generoso sæctu impleatur, tum haud ita multum erit laborandum de numeris, quod tamen accidit scribentibus, ut non de singulis literis cogitent, sed ipsæ vitro ad verborum textum veniant, sic ubi fuerit circumscripta mente sententia, confestim verba ea etiam numeri suavitatem, qua fuerint instillata concurrerent.

Vitiis, quæ
obrepunt
numeris.

Cicero in oratione
lib. 2. c. 29.

Ne quis igitur imperiti in hac numerorum lege consecranda peccent deterius, rectè monet Cicero.

Sed inagnam exercitationem res flagitat: ne qui et eorum, qui hoc genus secuti non tenuerunt, simile faciamus, ne aut verba traiciamus apertè, quò melius aut cadat, aut voluatur oratio: qua traiectione verborum vitur Cæsar Antipater, & nihilo tamè aptius explet concluditque sententias: aut inania quadam

verba inculcemus, quasi complementa numerorum. Quo vitio Asiatici maxime numero seruietes laborant.

Sunt etiam, qui illo vitio, quod ab Hegesia maxime fluxit, infringendis, concidendisque numeris, in quoddam genus abiectum incidant Siculorum simillimum. Tertium est, in quo fuerunt fratres illi Asiaticorum Rhetorum principes Hierocles, & Meneles, apud quos varietas non erat, quòd omnia ferè concluderentur in modo: que vitia qui fugerit, ut neque verbum ita traiciat, ut id de industria factum intelligatur, neque inferciens verba, quasi rimas expleat, nec minores numeros sequens concidat, delumbetque sententias, nec sine vlla commutatione in codè semper versetur genere numerorum, is omnia ferè vitia vitauerit.

Quid in genere ob-
seruandum
in numeris.

In genere autem hæc erunt obseruanda, in dicendo nihil esse propositum, nisi aut ne immoderata, aut angusta, aut dissoluta, aut fluxa sit oratio. Itaque non sunt in ea tanquam tibicini percussio's modi, sed vniuersa comprehensio, & species orationis clausa, & terminata est, quod voluptate aurium iudicatur.

Cauendum ne oratio multis breuibus exillat, neve longiorum continuatione languescat, ne continetur ij pedes, ex quibus efficiuntur triti, vulgatique versus, quod voluit Cicero, cum dixit:

Neque tamen hoc tanti laboris est quantum videtur: nec sunt Rhythmicorum omnia, ac Musicorum acerrima norma dirigenda: efficiendum est illud, modò ne fluat oratio, ne yageretur, ne insitit interius, nec excurrat longius, ut membris distinguatur, ut conuersiones habeat absolutas: neque semper vitendum est perpetuitate, & quasi conuersione verborum, sed sæpe carpenda membris minutioribus oratio est, quæ tamen ipsa membra sunt numeris vincienda.

De vsu periodi.

CAPVT XL.

Operæpretium est, de vsu quoque periodorum monere discitentem, ne quis ob imperitiam putet orationem perpetuis numerosum adstringendam, numerosum esse quicquid.

Numeros
& numero-
rum diffin-
iunt.

quid dicitur, & concinnum nihil vetat, numeros ubique habere frigidum est. Nam numerosum est in structura dictionum; numerus autem est intervallo longorum, & breuium varietas: bene construere minus habet curam, intervallis distinguere, operosior est apparatus, qui non est ubique necessarius. Idcirco recte praescribit M. Tullius.

Genus autem hoc orationis, neque totum assumendum est ad causas forenses, neque omnino repudiandum: si enim semper vitare, cum satietatem affert, tum quale sit, etiam ab imperitis agnoscitur. Detrahit praeterea actionis dolorem, aufert humanum sensum a foris, tollit funditus veritatem, & fidem. Sed quoniam adhibenda nonnunquam est, primum videndum est, quo loco, deinde quandiu retinenda sit, tum quot modis commutanda.

Adhibenda est igitur numerosa oratio, si aut laudandum est aliquid ornatius, ut nos in accusationis secundo, de Sicilia laude, aut in senatu de Consulatu meo, aut exponenda narratio, quae plus dignitatis desiderat, quam doloris, ut in quarto accusationis, de Ennensi Cerere, de Segestana Diana, de Syracusarum situ diximus.

Saepe etiam in amplificanda re, concessu omnium funditur numerosè, & volubiliter oratio. Id nos fortasse non perfecimus, conati quidem sapissime sumus, quod plurimis locis perorationes nostrae voluisse nos, atque animo contendisse declarant.

Id autem tum valet, cum is qui audit, ab oratore iam obsessus est, ac tenetur. Non enim id agit, ut insidietur, & obseruet, sed iam fauet, processumque vult, dicendique vim admirans non inquit, quod reprehendat.

Hae autem forma retinenda non diu est, nec dico in peroratione, quam ipse includit, sed in orationis reliquis partibus: nam cum sis his locis usus, quibus ostendi licere, transferenda tota dictio est ad illa, quae nescio cur, cum Graeci κωματα & κάλα nominant, nos non recte incisa, & membra dicamus.

Hae Cicero, cuius vestigia relegens Quintilianus, addit quoque de suo multa.

Ubi cumque acriter erit, & instanter, pugnaciterque dicendum, membratim, casumque dicemus. Nam hoc in oratione plurimum valet: adeoque rebus accommodanda compositio, ut asperis, asperos etiam numeros adhiberi oporteat, & cum dicente, aequè audien-

tem inhorrescere: Membratim plerumque narrabimus, ut ipsas periodos maioribus intervallis, & velut laxioribus nodis resolvemus, exceptis, quae non dicendi gratia, sed ornandi narrantur, ut in Verrem Proserpinae captus. Haec enim levis, & fluens contextus decet. Periodus apra proceris maiorum causarum, ubi sollicitudine, commendatione, miseratione res eget. Item communibus locis, & in omni amplificatione: sed poscitur tum austeritas, si accusetur: tum fusa, si laudes. Multum & in epilogis pollet. Totum autem adhibendum est quo sit amplius compositionis genus, cum iudex non solum rem tenet, sed etiam captus est oratione, & se credit actori, & voluptate iam ducitur.

Historia non tam finitos numeros, quam orbem, contextumque desiderat. Namque omnia eius membra connexa sunt, quoniam lubrica est, ac fluit, ut homines, qui manibus inuicem apprehensis, gradum firmant, continent, & continentur. Demonstratiuum genus omne fusiores habet, liberioresque numeros. Iudiciale, & concionale, ut materia varium est, sic etiam ipsa collatione verborum.

De mensura periodi.

C A P V T XII.

Ambitiosus est plerumque nimis periodorum tractus, atque in ipso, quod moderatum esse oportet, & numerosum, modum omnem, numerumque excedit. quod ne contingat prudenti ratione providendum summi Rhetores decrevere.

Demetrius quidem Phalereus libro περιεμνησας eos irritet, qui eiusmodi periodos frequentes congerunt, quos ait capite, non secus ac ebrios male consistere, auditores vero, propter affectationem nauseare τῶν τε τὰς πικρὰς περιόδους λεγόντων, οὐδ' αἰ κεφαλαὶ διαίτης ἐστῆσαν, ὡς ἐπὶ τῶν ἀναμείνων. οἱ δ' ἀκούοντες νοστιῶσι διὰ τὸ ἀπίθανον. ναυτιῶσι.

Ille autem delicatus orator hunc modum statuit, ex ambibus autem ij, qui sunt minores, ex duobus membris constituuntur. Maximi vero ex quatuor. Qui quatuor membra excedunt, hi modum, atque mensuram periodi transeunt. Fiunt etiam quaedam circumscriptiones, quae tribus membris, quaedam, quae